

DE
KWESTIE

Langer thuis wonen van ouderen met een zorgbehoefte

De politiek en het beleid in Nederland zijn erop gericht ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen. Zo wordt niet alleen een toenemend beroep op de (ouderen)zorg opgevangen, maar wordt ook tegemoetgekomen aan de wens van veel ouderen om zo lang mogelijk thuis te wonen en zelf regie over het eigen leven te houden. Gevolg is dat ouderen met complexe zorgvragen langer zelfstandig wonen, ook als ze erg kwetsbaar zijn. Er bestaan zorgen of deze groep, van wie een belangrijk deel lijdt aan dementie en/of ernstige lichamelijke beperkingen, wel de zorg en ondersteuning krijgt die ze nodig heeft. Een deel van deze ouderen mist passende huisvesting en passende zorg. Er zijn weinig voorzieningen die het 'gat' tussen thuis en verpleeghuis opvullen. Met name voor senioren met een lager inkomen ontbreken betaalbare woon(zorg)opties. Alhoewel ouderen in Nederland hechten aan hun vrijheid en privacy, hebben ze tegelijkertijd ook behoefte aan sociale en fysieke veiligheid en zekerheid over de beschikbaarheid van zorg en ondersteuning. Wanneer ouderen niet zeker zijn van de juiste zorg en ondersteuning, kan dit negatieve gevolgen hebben voor hun gezondheid en kwaliteit van leven. Het is onbekend hoe groot de groep zelfstandig wonende ouderen met een zware zorgvraag is. We weten dat met name 75-plussers, van wie er 1,2 miljoen zelfstandig wonen, relatief veel zorg gebruiken. Tussen nu en 2030 zal het aantal zelfstandig wonende 75-plussers en ook 85-plussers toenemen. Tegelijkertijd zijn er nu al personeelstekorten, een hoge werkdruk en wachtlijsten voor de verpleeghuizen. Er is kortom behoefte aan meer mogelijkheden om specialistische zorg aan ouderen te bieden buiten de muren van een zorginstelling en om flexibel in te kunnen springen op acute situaties.

? Wat vinden Nederlanders?

Nederlanders zien de zorg voor hulpbehoevende ouderen voornamelijk als een taak voor de overheid en in mindere mate voor de familie. Een meerderheid van de ouderen wil zo lang mogelijk 'thuis' wonen, ook wanneer ze in de toekomst meer zorg nodig hebben. Toch zijn zij niet zonder meer positief over het beleid van langer zelfstandig wonen. Ouderen willen bijvoorbeeld zelf kunnen bepalen hoelang ze uiteindelijk zelfstandig wonen.

Verder lijken ouderen niet (terug) te verlangen naar wonen in een verzorgingshuis. Een nog slechter alternatief vinden ze intrekken bij de (schoon)kinderen. Ondanks een behoefte aan zekerheid en veiligheid blijkt uit diverse onderzoeken dat weinig senioren hun woonsituatie daadwerkelijk aanpassen en zich voorbereiden op toekomstige lichamelijke beperkingen. Van de ouderen met een verhuiscwens wil een meerderheid wel naar een ouderenwoning waar zorg, als dat nodig is, tot de mogelijkheden behoort. In de afgelopen jaren zijn ouderenuitvoerders iets meer open gaan staan voor de optie van verhuizen. Dit hangt mogelijk samen met een toenemende bekendheid van vernieuwende woonconcepten, zoals zorghofjes en groeps-ouderenwoningen. Deze kunnen op belangstelling bij ouderen rekenen mits zij hun vrijheid, zelfstandigheid en privacy in een dergelijke woonvorm kunnen behouden.

Verkiezingsprogramma's

Politieke partijen willen grote investeringen doen in het wonen en zorgen voor ouderen in het algemeen; het perspectief van bezuinigen wordt door geen enkele partij gepropageerd.

De hier besproken problematiek van thuiswonende ouderen met een zwaardere zorgvraag wordt door slechts vier partijen (CU, D66, FvD en SGP) expliciet geagendeerd in hun partijprogramma's. Wel pleiten vrijwel alle partijen voor een sluitend aanbod van wonen en zorg, zodat geen oudere op een wachtlijst of in een niet passende voorziening terechtkomt. Daarbij willen ze ook een passend aanbod van professionele zorg dichtbij of in de buurt. Bijna geen enkele partij (FvD uitgezonderd) pleit voor behouden en uitbreiden van de (traditionele) verzorgingshuizen. Het verkiezingsprogramma van SP is een opvallende uitzondering met het 'zorgbuurthuis' als enige woonzorgvoorziening die per wijk alle ouderen moet bedienen.

Vrijwel alle partijen pleiten voor meer seniorenwoningen en andere woningen die voor ouderen geschikt zijn of voor een divers aanbod van (kleinschalige) gemeenschappelijke woonvormen, waartoe ook meergeneratiewoningen en mantelzorgwoningen behoren. Opvallend is dat gemeenschappelijke woonvormen door een aantal politieke partijen als woonvormen met zorg worden beschouwd die de vraag

naar professionele zorg doen verminderen, een verwachting die veelal onterecht is (zie tabel).

Zelfstandig wonende ouderen met een zwaardere zorgbehoefte hebben vooral behoefte aan professionele zorg in de thuissituatie. Woonvormen met zorg noemt de meerderheid van de partijen ook, maar daarbij is niet altijd meteen duidelijk of hiermee professionele zorg wordt bedoeld. Verder pleit een ruime meerderheid van de partijen voor meer verpleeghuisplekken en een aantal (ook) voor verpleeghuiszorg aan huis. Meerdere partijen noemen de inzet van technologieën in de zorg als een oplossing. Knelpunten voor het gebruik ervan komen slechts zijdelings aan de orde. Het bevorderen van zelfredzaamheid door *reablement* wordt alleen genoemd door CU en SGP.

De plannen van de partijen sluiten voor een deel goed aan bij de wensen die ouderen zelf hebben. Dit betreft dan vooral ouderen met geen of een lichte zorgvraag en het deel van de ouderen dat echt aangewezen is op een plaats in een verpleeghuis. Voor ouderen die zelfstandig wonen en een zwaardere zorgvraag hebben, lijken de politieke partijen minder oog te hebben. Dat is opmerkelijk, want door ouderen en hun naasten, professionals en deskundigen is herhaaldelijk gewezen op dit gat tussen thuis en het verpleeghuis.

Handelingsperspectieven

Met welke oplossingen op het gebied van wonen, zorg en ondersteuning, kunnen ouderen met een relatief zware zorgbehoefte zelfstandig blijven wonen? Groepswonen, wonen met professionele zorg, *e-health*technologie en *reablement* zijn concrete instrumenten die de literatuur vaak noemt als potentieel kansrijke oplossingen voor langer thuis wonen. Voor zelfstandig wonende ouderen met een relatief zware zorgbehoefte bieden woonvormen met professionele zorg inderdaad een mogelijke oplossing. Het gebruik van *e-health*technologie moet vooral gezien worden als een aanvullende oplossing. Groepswonen en *reablement* lijken voor deze specifieke groep minder geschikt, maar kunnen in een eerdere fase mogelijk bijdragen aan preventie en uitstel van de zorgbehoefte.

Handelingsperspectief

Voor- en nadelen voor ouderen, ten aanzien van

Groepswonen	Sociaal	<ul style="list-style-type: none"> + Laagdrempelige sociale contacten, gezamenlijke activiteiten, burenhulp, sociale controle en een gevoel van veiligheid. + Prettige woning en woonomgeving zonder de privacy te hoeven opgeven. - Lastig geschikte kandidaten te vinden. - Soms wordt beperking van de eigen vrijheid ervaren als gevolg van strenge regels, betutteling en conflicten.
	Eenzaamheid	<ul style="list-style-type: none"> + Contacten en activiteiten dragen bij aan het voorkomen van isolement, sociale eenzaamheid en inactiviteit. - Gemis van een hechte band met een ander persoon (emotionele eenzaamheid) blijft.
	Zorgbehoefte	<ul style="list-style-type: none"> +/- Onderlinge zorg van bewoners biedt praktische ondersteuning en emotionele steun met duidelijk grenzen: <ul style="list-style-type: none"> wel: Een boodschap, rijden naar het ziekenhuis en omkijken naar de ander. niet: Uitgebreide mantelzorg zoals schoonmaken, persoonlijke verzorging van een medebewoner.
Woonvormen met professionele zorg	Sociaal	<ul style="list-style-type: none"> + Meer eigen regie, zelfstandigheid, ruimte en privacy dan verpleeghuis. + Gevoel van veiligheid of geruststelling door beschikbaarheid van zorg. - Weinig bestaand aanbod voor ouderen met een lager inkomen en minder vermogende ouderen.
	Eenzaamheid	+/- Vergelijkbaar met groepswonen.
	Zorgbehoefte	<ul style="list-style-type: none"> + Aanbod passend bij de zorgbehoefte van oudere. + Ontlasting van de mantelzorger. - Grenzen aan de maximale zorg die geboden kan worden, bij toenemende zorgbehoefte kan alsnog verhuizing naar verpleeghuis nodig zijn.
E-health-technologie en robotica	Menselijk contact	<ul style="list-style-type: none"> + Digitale vormen van communicatie, zoals beeldbellen, voor veel ouderen een waardevol instrument. + Inzicht in de gezondheid van de oudere, ook voor een gevoel van veiligheid. Zowel voor de zelfstandig wonende oudere zelf als voor de naasten. - Angst onder ouderen dat technologie sociaal isolement in de hand werkt.
	Privacy	- Er worden veel (persoonlijke) gegevens gegenereerd, opgeslagen en verzonden, waaronder gezondheidsgegevens en informatie over de dagelijkse activiteiten en verblijfplaats. Rechtsbescherming nu niet afdoende geregeld.
	Gebruiksgemak	<ul style="list-style-type: none"> - Nog veel belemmeringen: <ul style="list-style-type: none"> • Ouderen zijn terughoudend vanwege angst om nieuwe technologieën verkeerd te gebruiken of om die niet te begrijpen. • Technologie vaak niet flexibel als voorkeuren en mogelijkheden van ouderen veranderen. • Frustratie als technologie niet werkt zoals gewenst.
	Implementatie	- Rendabel maken van grootschalige productie is knelpunt.
Reablement	Levens tevredenheid	<ul style="list-style-type: none"> + Ouderen formuleren met de zorgverlener(s) welke doelen ze nastreven en hoe dat mogelijk te maken. + Proces draagt bij aan zelfvertrouwen en gaat daarmee sociaal isolement tegen.
	Zorgbehoefte	<ul style="list-style-type: none"> + Minder behoefte aan thuiszorg, oudere leert opnieuw dagelijkse taken op persoonlijk en huishoudelijk vlak uit te voeren. - Resultaten niet bij alle groepen ouderen even goed, denk aan ouderen met een zware zorgbehoefte en zware fysieke beperkingen. Het werkt ook minder goed voor ouderen met dementie of een neurologische aandoening, voor ouderen die depressief of angstig zijn of veel pijn hebben. Ook voor ouderen van 90+, ouderen met een laag inkomen en kwetsbare ouderen zijn de resultaten minder goed.

Kwesties voor het kiezen 2021

In het licht van de Tweede Kamerverkiezingen 2021 en de formatie onderzoekt het Sociaal en Cultureel Planbureau maatschappelijke kwesties die grote invloed hebben op het leven van Nederlanders. Dit is een samenvatting van een van de vijf kwesties uit het rapport van 2021.